MONITOR

Na R. P. 1776.

Nro: LX.

Dnia 27. Lipca.

Reszta poprzedzaiącego Monitora.

WSzystko to cokolwiek Rzeczpospolita albo społeczeństwo wpoczątku z swoim zastępcą, lub głowami społeczeństwa, ustanowić mogło, ściąga się do trzech punktow następuiących.

1mo *Utrzymywać każdego przy własney iego maiętności y Prawie, y iego zażywaniu.*

2do *Gdyby ſię trafiło, iż by ten był ukrzywdzony, uczynić mu należyte zadoſyć uczynienie.*

3tio. *Mieć na baczności przeſzkadzać, aby podobne ukrzywdzenia na potym nie działy ſię.*

[Zdaie mi ſię, że Autor Niemiecki powinien był przydać 4ty punkt ktory ieſt:

4to *Ze Rząd wſzystkie ſwe ſiły łożyć ma na to, ażeby uczynić ſzczęśliwe ſpołeczeńſtwo, y ziednać mu ſzczęście trwałe, tyle ile być może.*

Pierwſzy punkt podał ſpoſobność, uſtanowienia ſtanu Zołnierſkiego. *drugi* Magiſtratur, Sędziow, Prawnikow &c. *3ci* Uſtanowienie porządku, (politiei) y tego wſzyſtkiego co do niego należy. Wielki kres dla ſpołeczeńſtwa, ktory ſam wiele przyczynia do iego uſzczęśliwienia. *4ty* Punkt wprowadził handle, rękodzieła, kunſzty, warſztaty, á nadewſzyſtko Rolnictwo, ażeby mięſzkańcy żyli wygodnie y w doſtatku; ale nie ieſt to doſyć, dobrze y doſtatecznie

tecznie żywić ciało, y żyć wygodnie, dla prawdziwego szczęścia społeczeństwa, trzeba nadewszystko oświecać umysł mieszkańcow, y uczyć ich reguł dobrego sprawowania się w społeczeństwie, y na ten koniec ustanowione są Akademie y Szkoły, w ktorych uczą wszelkiego rodzaiu nauk, Zgromadzenia dla utrzymania zdrowia mieszkańcow, y nawet wprowadzona iest Religia, ktora uczy, iak się sprawować podług Praw Boskich y natury, iednym słowem: *Stan Literacki:* à ten Stan iest, ktory naywięcey przyczynia się do uszczęśliwienia społeczeństwa. Ponieważ mięszkaniec dobrze wyćwiczony, uczony y cnotliwy, ktory zna, czci, obawia się swego Stworcy, żyć będzie y czynić wszystko inaczey, iak nie uczony, ktory się nie nauczył panować nad swemi passyami.]

Na tey ugodzie, między wodzem, albo wielu w społeczeństwie z iedney strony, a całym społeczeństwem z drugiey, to iest: ażeby utrzymać każdego

w iego

przy iego własney maiętności y Prawie, y ieżeli by był ukrzywdzonym, uczynić mu należyte zadosyć uczynienie, są ugruntowane kary cielesne y Prawo karania w ogolności.

Naprzykład J. wydziera 20. owiec K. ktory się uskarża przed Sędzią Powiatowym, ten karze J. ażeby oddał 20. owiec Possessorowi ich, iako do niego należące, y ieszcze pięć owiec dla nadgrodzenia pożytkow, ktory brał z tych 20. owiec pod ten czas, gdy się u niego znaydowały, y pięć innych, dla nadgrodzenia Dziedzicowi, starunkow y straty czasu, ktory łożył, ażeby ie nazad odzyskał. K. może być natychmiast kontent, ale społeczeństwo być nie może, ponieważ to być powinno rownie starannе, tak o teraźnieyszy czas iak y o przyszłość, y na ten koniec rozkazać powinno dać ieszcze dziesięć owiec, ażeby on uczuł, y aby dać poznać innym, ktorzy by go naśladować chcieli, że pogardzać prawami natury y społeczeństwa, y czynić

nić krzywdę Prawu drugiego, ieſt to ſobie ſamemu ią czynić, y że taki uczynek, zamiaſt naymnieyſzego pożytku, ieſt z naypewnieyſzą ſzkodą złączony.

L* zadaie razy N* Sędzia rozkazuie L* drugie tyle dać plag ile dał N* Połowę dla nadgrodzenia mu, iż źle ſię obſzedł z ſwoim wſpoł obywatelem, y aby on ſam uczuł, czyli źle czy dobrze to uczynił: drugą połowę: dla zapobieżenia powtorzenia tego złego uczynku.

Widzieć tedy można, że prawo karania gruntuie ſię na właſnym dobru każdego Mieſzkańca w ſpołeczeńſtwie, ponieważ to co uczyniono L* podobnie przytrafić ſię może N* ieżeli on będzie obrazicielem, à L* obrażonym. W tym przypadku ten życzyłby ſobie, aby drugiego tymże ſamym ſpoſobem oſądzono, y dla tego nie powinien ſię y teraz uſkarzać na Sąd, ani na karę w podobney okoliczności, ktora mu ſię przytrafiła, ponieważ innego w tym celu niemaſz, iako ſpokoyność y porządek

dek

dek społeczeństwa; a ieżeli co niedostarcza do ułagodzenia go, trzeba mocą kary naznaczoney dopinać. Kochany przyiacielu, day się prowadzić za słodkiemi związkami zdrowego rozumu y miłości Boga y bliźniego, a nie będziesz obciążonym ciężkością Prawa.

To mogłoby służyć za napis na Izbach Sądowych.

DRUGIE ZADANIE.

Co są za sposoby naylepsze do odkrycia występku, y do przekonania Iego Autora?

PRawie we wszystkich sztukach y naukach, ktorych cel iest po większey części małey wagi, przyszliśmy przez przykładanie się ustawiczne, do naywyższego stopnia pewności. Sama umieiętność prawa kryminalnego, ktora iest tak wielkiey wagi dla rodzaiu ludzkiego, iest w niektorych mieyscach

tak

tak ciemna, iak przed kilką wiekami. Może nam się to widzieć na oko rzeczą niezwyczayną, ale gdy pilniey nad tym przełożemy uwagi, poznamy iż to iest nie inaczey. Chociaż bowiem tak wielka iest rożnica między występkiem y cnotą, atoli w tym się zgadzaią, iż obydwie są ukryte przed oczyma ludzkiemi, y ktore się po części milczkiem czynią bez świadkow, bez spektatorow. Oprocz tego one maią także to społem, iż tyle razy występek nie bywa odkryty, y zostaie nie ukarany, iako też y cnota częstokroć nie bywa poznana, y zostaie nienadgradzana przez ludzi, ale rozumiem że to iest dla honoru ludzkości * Dla kontynuacyi porownania, można utrzymywać, iż cnota przez poznanie swey własney ceny, y czucie nieźmiernie słodkie, ktore nierozdzielnie towarzyszy każdemu dobremu uczynkowi, iest już dosyć nadgrodzona, iako przekonanie

we-

* Widziemy zaraz, iż to nie iest z honorem ludzkości, że cnota zostaie nie nadgrodzona, ale to, że więcey znayduie się cnot, niżeli występkow.

wewnętrzne, ktore ma winowayca, męki y ſtrofowania ſumnienia, ſą podobno naywiękſze kary, ktore on ponoſi. Możnaby go ſpuścić na tę karę, y tę nawet ktorey od Sędziego Wſzechmocnego w ſwoim czaſie ſpodziewać ſię ma, ieżeliby intereſs ſpołeczeńſtwa tego nie wyciągał, aby przeſzkodzić wyſtępkom tak przez kary publiczne, tym daiąc przykłady, iak oczyſzczaiąc ſię z zbrodniarzy, albo przez śmierć, albo przez więżienie, ażeby nie był więcey ſzkodliwy ſpołeczeńſtwu.

Reſzta potym.